

toimikunnan äidinkielen jaostoa. Syytös on lähetetty väärään osoitteeseen. Lisäksi se on noin 7 vuotta myöhässä. Käytännön koulukielestä mainitut sanat eivät ole kadonneet, mutta opetus suunnitelmista ne hävitti Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean äidinkielen jaosto, jonka puheenjohtajana oli prof. Aimo Turunen ja äidinkielen aineopetuksen asiantuntijajäsenenä silloinen yliopettaja Vuokko Raekallio-Teppo. Vuodesta 1970 lähtien POPSin termistö on ollut kaikkien ulottuvilla.

Aine-sanana käyttöä puolustin mm. ÄOL:n vuosikirjassa 1972 (Siirtymäkauden opetusoppia) s. 237. Vastauksena oli hiiskumaton hiljaisuus. Mistään Pulkisen mainitsemasta sanasta eivät keskusteluun ryhtyneet sen enempää yliopistojen ainelaitokset kuin didaktiikan edustajat puhumattakaan äidinkielen opetuksesta vastaavista kouluhallituksen virkamiehistä. Vaikeneminen on aina tulkittu hyväksymisen merkiksi.

Uuden lukion äidinkielen oppimääräsuunnitelma annettiin tehtäväksi rakentaa POPSin pohjalle — niin kuin kaikkien muidenkin sellaisten aineiden, joita opiskellaan jo peruskoulussa. Koulujärjestelmämme kokonaisvaltaisen muuttamisen myötä ollaan rakentamassa yhtenäistä opetussuunnitelmien ketjua alkuperäisestä keskiasteen päättötutkintoon asti. Se merkitsee sitä, että ketjun alkupäässä hyväksytyjen suunnitelmien terminologiaa käyttäen jatketaan eteenpäin.

Lukion uusi äidinkielen opetussuunnitelma ei ole irrallinen asiakirja vaan osa valtavaa koulujärjestelmän mullistusta, keskiasteen uudistusta. Koko uudistuksessa olisi paljon äidinkielen opetuksen kannalta tärkeää keskusteltavaa. Mutta keskustelu tulisi käydä asian arvon mukaisella tasolla. Pulkisen noitavaino ei ole keskustelun avaus.

Irma Lonka

Kertomus Kotikielen Seuran 102. toimintavuodesta

Kotikielen Seura on 20. lokakuuta 1977 jättänyt valtion humanistiselle toimikunnalle Suomen Akatemian pyytämän lausunnon 1980-luvun tiedepolitiikan suuntaviivoista. Suomen Akatemian toivomuksen mukaisesti lausunnossa kohdistetaan päähuomio seuran tärkeimpien harastusalojen, suomen kielen tutkimuksen ja huollon, painopisteiden määrittämiseen. Lausunto on vastaus seuraaviin kysymyksiin: (1) Miten humanistisen tutkimuksen alalla tulee kehittää työnjakoa Suomen Akatemian, tieteellisten seurojen, korkeakoulujen laitosten ja yksittäisten tutkijoiden kesken? (2) Mitkä ovat seuran edustaman tieteenalan kannalta lähitulevaisuuden tärkeimmät tutkimuskohteet ja miten ne mahdollisesti liittyvät muiden tieteenalojen tutkimukseen? (3) Miten näiden kohteiden tutkimus liittyy alan tieteellisen tutkimuksen yleiseen kehittämiseen? (4) Mitkä edellä mainituista tutkimuskohteista ovat sellaisia, että niiden tuloksilla voidaan arvioida olevan käytännön sovelluksia eri yhteyksissä, esim. päätöksenteossa kulttuurihallinnon alalla?

Kotikielen Seuran lausunnossa sanotaan mm., että seuran työalat ovat nykyisin pitkälti institutionaalistuneet valtion eri tavoin rahoittamiksi: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, yliopistot ja josain määrin myös Suomen Akatemia hoitavat kukin osuuttaan tutkimuksesta. Lausunnossa korostetaan, että tämä sinänsä ilahduttava kehitys ei kuitenkaan saisi johtaa keinotekoisien jyrkkään työnjakoon eikä varsinkaan siihen, että yksityinen lahjakas tutkija ideoineen ja hankkeineen putoaa instituutioiden väliin, kun selvää tilaa ei näytä löytyvän yhdestäkään valtiollisen tai valtionapua nauttivan instituution ohjelmista. Nuoret tutkijat tarvitsisivat taloudellista tukea nimenomaan uransa alussa, ja Kotikielen

Seura on tukenut ja tukee vastakin mahdollisuuksiensa mukaan nuorten tutkijain työtä mm. apurahoin ja aktiivisella kokoustoiminnalla. Virittäjässä on jatkuvasti julkaistu edustava osa sellaisista yksityisten fennistien tutkimuksen viimeistellyistä tuloksista, joita ei voida ajatella esim. kirjana julkaistaviksi.

Tärkeintä olisikin, että yksilöllistä luovaa työtä kaikin tavoin edistettäisiin, sanotaan lausunnossa. Seura esittää, että yhteiskunnan tulisi kokonaan päästä rahoittamaan ainakin väitöskirjan julkaisukustannukset, vaikka väitöskirjat edelleen julkaistaisiinkin tieteellisten seurojen perinnäisissä sarjoissa. Parannusta kaipaa myös se, että yliopistojen ja tutkimuslaitosten tutkijoille varaamat työtilat ovat aivan riittämättömät ja että monien fennististen tutkimusaiheiden vaatimat kotija ulkomaiset tutkimusmatkat eivät tähän asti ole juuri mahtuneet edellä mainittujen instituutioiden suppeisiin rahoitusohjelmiin. Luovan tieteellisen työn edellytyksiin kuuluvat myös riittävän laajat aineskokoelmat; toisaalta niihin perustuva tutkimus voi vaatia melkoisiakin tietojärjestely- ja käsittelykustannuksia.

Suomen kielen tutkimuksen kannalta lausunnossa esitetään lähiaikojen ensisijaiseksi tutkimuskohteeksi sellainen vertaileva rakenteellinen selvittely, joka kattaisi suomen kielen kaikki ilmenemis muodot. Hyvin tärkeää olisi saada aikaan nykyisen yleissuomen ajantasainen laaja deskriptiivis-normatiivinen kuvaus. Sellainen vaatisi taustakseen kuitenkin perusteellista vanhempien kielenkerrosten — myös häviävien kansanmurteiden — selvittelyä ja asettamista oikeisiin yhteyksiin. Tällaisen kuvauksen aikaansaaminen selvittäisi huomattavasti suomen kielen tieteellistä profiilia, ja samalla se antaisi yleiskielitieteelliselle tutkimukselle sellaista yksityiskohtaisesti analysoitua lähdeaineistoa, jonka tarve nykyään aletaan tuntea yhä huutavammaksi. Lausunnossa painotetaan myös Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa tekeillä olevien sanakirjojen, mm. suomen murteiden sana-

kirjan ja Nykysuomen sanakirjaan perustuvan käsisanakirjan, merkitystä.

Kotikielen Seura kannattaa täysin niitä suurhankkeita, jotka Suomalais-ugrilainen Seura esittää omassa 1980-luvun tiedepolitiikan suuntaviivoja koskevassa lausunnossaan. Suomen kielellä ja sen tutkimuksella on näissä hankkeissa mitä luontevin sijansa. Se suomen kielen kaikinpuolinen rakenteellinen selvittely, johon edellä viitattiin, kytkettyisi tärkeältä osaltaan juuri Suomalais-ugrilaisen Seuran ehdottamaan suomensukuisten kielten typologiseen analyysiin. Muiden tutkimuskohteiden osalta Kotikielen Seura viittaa v. 1965 laadittuun Kansallisten tieteiden kehittämisohjelmaan 1966—80, joka yhä sisältää monia ajankohtaisia, toteuttamistaan odottavia ehdotuksia.

Lausunnossa mainitut tutkimuskohteet vaativat osaksi suomen kielen välttämättömintä perustutkimusta, joka nyt ja myöhemmin palvelee monenlaisia, toistaiseksi tietymättömiäkin tutkimustöitä. Osaksi hankkeet vaativat puolestaan suppeita erikoisaloja tarkkaan tuntevien tutkijain työtä, jota ilman mikään tieteenala ei pysty kehittymään.

Lausunnossa mainittujen tutkimustöiden tulokset — sanakirjat ja laaja suomen kielen deskriptio — palvelevat jo sinänsä käytäntöä, paitsi tutkijoita myös tavallisia suomen kielen käyttäjiä. Lisäksi nämä konkreettiset tulokset yhdessä suomensukuisten kielten ja kulttuurien tutkimuksen alalla saatavien tulosten kanssa ovat arvokkainta, suomalaisinta ja siinä mielessä myös yhteiskunnallisesti keskeistä kulttuuriomaisuutta. Ajan mittaan ne ovat ilmeisesti myös yhä arvokkaammaksi käyvää tieteellistä vientitavaraamme, sanotaan lausunnossa lopuksi.

Sadantenakahdentena toimintavuotenaan Kotikielen Seuralla on ollut viisi kokousta, joihin on osallistunut keskimäärin 31 henkeä. Kokouksissa on pidetty seuraavat esitelmät:

14. maaliskuuta 1977, vuosikokouksessa, esimies professori Terho Itkonen: »Huomioita lapsen äännejärjestelmän ke-

hityksestä» (julkaistu Virittäjässä 1977 s. 279—308).

21. huhtikuuta tohtori Päivi Rintala: »Itämerensuomalainen *Iha*-nimye».

13. lokakuuta apulaisprofessori Jorma Koivulehto: »Arjalaisia, balttilaisia ja germaanisia lainakosketuksia: mitä *ohran*, *kehrän*, *ohjan*, *ratsaan* ym. sanojen takana?»

24. marraskuuta maisteri Ritva Vartiainen: »Agricolan ajan kirkkosuomi: keskiajan perintöä ja uuden luomista».

9. helmikuuta 1978 liseniaatti Leena Kytömäki: »Suomen verbijohdosten funktionaalialia ryhmittely».

Seurassa oli tänä toimintavuotena 146 jäsentä. Jäsenmaksu oli 15 markkaa.

Vuosikokouksessa toimitetun vaalin perusteella on seuran esimiehenä toiminut professori Terho Itkonen, I varaesimiehenä professori Eero Kiviniemi, II varaesimiehenä professori Heikki Paunonen, rahastonhoitajana maisteri Kaisu Juusela, tilintarkastajina apulaisprofessori Seppo Suhonen ja lainopin kandidaatti Mauno Turunen sekä varatilintarkastajina apulaisprofessori Tauno Särkkä ja maisteri Juhani Paronen. Sihteerinä on ollut maisteri Raija Lehtinen 24:nteen marraskuuta asti, jolloin pidetyssä kokouksessa hänelle myönnettiin ero hänen omasta pyynnöstään ja tilalle valittiin jäljellä olevaksi toimikaudeksi liseniaatti Tapani Lehtinen. Varasihteerinä on koko toimintavuoden ollut maisteri Pirkko Nuolijärvi.

Seuran edustajana Sanakirjasäätiön valtuuskunnassa on ollut esimies ja hänen varamiehenään professori Matti Sadeniemi. Kansallisten kielten ja Kulttuuri- muotojen Tutkimuksen Keskusliiton neuvottelukunnassa seuraa on niin ikään edustanut esimies; varalla on ollut apulaisprofessori Veikko Ruoppila. Tieteellisten seurojen neuvoston järjestämässä keskustelu- ja neuvottelutilaisuudessa, jossa käsiteltiin tieteellisten seurojen julkaisutilannetta, Kotikielen Seuraa edusti Virittäjän päätoimittaja professori Tuomo Tuomi.

August Ahlqvistin, Yrjö Wichmannin, Kai Donnerin ja Artturi Kanniston ra-

hastojen korkovarojen käytöstä päättävä lautakunta, johon ovat kuuluneet akateemikko Erkki Itkonen sekä professorit Terho Itkonen, Aulis J. Joki, R. E. Nirvi ja Pertti Virtaranta, on 5. maaliskuuta 1978 pitämässään kokouksessa myöntänyt 2 000 markan palkinnon apul.prof. Pekka Sammallahdelle hänen väitöskirjastaan »Norjansaamen Itä-Enontekiön murteen äänneoppi» ja apul.prof. Ilkka Savijärvelle hänen väitöskirjastaan »Itämerensuomalaisten kielten kieltoverbi I». Korkojen jäännös on liitetty pääomaan.

Lauri Kettusen rahaston lautakunta, johon ovat kuuluneet Kotikielen Seuran esimies ja sihteeri sekä vt. professori Seppo Suhonen, on 7. maaliskuuta päättänyt varata v:n 1977 koroista, 970,21 markasta, enintään 600 markkaa yhtenä tai useampana eränä käytettäväksi viron kielen opiskelua (esim. Viroon tehtävää opintomatkaa) varten. Apurahat julistetaan Helsingin yliopiston opiskelijoiden haettaviksi 7:nteen huhtikuuta 1978 mennessä. Korkojen ylijäämä liitettiin pääomaan, joka on nyt 12 368,48 markkaa.

E. A. Saarimaan rahaston lautakunta, johon ovat kuuluneet seuran esimies, molemmat varaesimiehet ja sihteeri, on 7. maaliskuuta antanut rahaston vuosien 1976 ja 1977 korkovaroista, 1 021,82 markasta, 300 markan palkinnon maisteri Pirkko Nuolijärvelle hänen artikkeleistaan »'Kanalla puutosoireet voitiin estää': luonnontieteellisten kirjoitelmien tarkastelua», joka on julkaistu teoksessa »Kielitieteellisiä lehtiä» (Suomi 120:4). Korkojen ylijäämä liitettiin pääomaan, joka tämän jälkeen on 7 816,76 markkaa.

Hesteon koululaiskielirahaston lautakunta, johon ovat kuuluneet seuran II varaesimies, rahastonhoitaja ja sihteeri sekä Hesteon edustajana varatuomari Pirkko Koskinen, on 13. maaliskuuta 1978 päättänyt varata rahaston vuoden 1977 korot, 538,36 markkaa, myöhemmin tarvittaessa käytettäväksi rahaston säännöissä sanotulla tavalla. Rahaston pääoma on 6 154,51 markkaa.

Seura on onnitellut 26. lokakuuta 75

vuotta täyttäneitä kunniajäsentään akateemikko Kustaa Vilkunaa ja 8. elokuuta 70 vuotta täyttäneitä kunniajäsentään apulaisprofessori Veikko Ruoppilaa. Samanlaisen seura on onnitellut jäsentään tohtori Vilho Setälää 85-vuotispäivän johdosta ja yliopiston rehtoria professori Osmo Ikolaa 60-vuotispäivän johdosta. Kirjallisuudentutkijain seuraa, joka marraskuussa juhli 50. toimintavuottaan, muistettiin onnitelusaikheella.

Toimintavuoden lopulla kertoi Ruotsista tullut viesti, että seuran kunniajäsen professori Julius Mägiste on kuollut. Julius Mägiste, Tarton yliopiston entinen itämerensuomalaisten kielten professori ja sodan jälkeen Lundin yliopiston suomalais-ugrilaisten kielten dosentti, tutki kaikkia itämerensuomalaisia kieliä. Etäsukukielistä häntä kiinnostivat erityisesti volgalaiset kielet. Hänen tieteellisiä pääteoksiaan olivat »Rosona (Eesti Ingeri) murde pääjooned» (1925), väitöskirja »*oi-, ei-*deminutiivid läänemeresooe keelis» (1928), Ruotsin suomalaisperäistä paikannimistöä selvittelevä suurteos »Värmlandsfinska ortnamn I—III» (1966—1970), tutkielmat »Metsäsuomalaismurteiden nykyisestä vaiheesta» (1948) ja »De värmlandsfinska ortnamnens vittnesbörd» (1955) sekä edelleen kielennäytekokoelmat »Woten erzählen: wotische Sprachproben» (1959), »Vermännin sammuvaa savoa: kiellennäytteitä vuosilta 1947—51» (1960), »Liiviläisiä tekstejä» (1963) ja viime vuonna julkaistu mutta ennen sotaa kerättyyn aineistoon perustuva kokoelma »Setukaistekstejä». Tieteellisten artikkelien kirjoittajana professori Mägiste oli harvinaisen tuottelias.

Julius Mägiste oli epäilyksittä aikansa paras vanhan kirjaviron tuntija. Hänen tältä alalta vuosien 1930 ja 1969 välillä eri yhteyksissä ja eri kielillä julkaistut tutkielmansa on v. 1970 saatettu suomalaisten lukijain käsiin kokoelmana »Vanhan kirjaviron kysymyksiä». Samaan aihepiiriin liittyy v. 1962 ilmestynyt tutkimus »Äldre ryska länord i estniskan, särskilt i det gamla estniska skriftspråket»,

joka osoittaa erinomaista slaavilais-itämerensuomalaisten lainasuhteiden hallintaa. Suomalais-virolaisia kulttuurikosketuksia palveli useiden vuosikymmenien ajan v. 1931 ilmestynyt laaja suomalais-virolainen sanakirja.

Sekä tutkijan henkilökohtaisena että tieteenalamme yhteisenä tragediana on pidettävä sitä, että *oi-, ei-*deminutiiveja koskevan väitöskirjan osaksi jo ladottu jatko, joka käsitteli *ut-, üt-*loppuisia nomineja, tuhoutui sodan jalkoihin ja että suuri osa professori Mägisten ennen sotia kerättyistä setukaismuistiinpanoista hävisi sodan jälkiselvittelyissä.

Professori Mägiste säilytti poikkeuksellisen luomiskykynsä korkeaan ikään saakka. Tästä on osoituksena sekin, että vielä 1960-luvun alussa hän aloitti uuden jättiläisurakan, viron kielen etymologisen sanakirjan, jonka käsikirjoitus, useita tuhansia konekirjoitussivuja, ehti lähes valmiiksi.

Kotikielen Seuran kunniajäseneksi professori Mägiste kutsuttiin v. 1976.

Syntymäpäivänään 30. joulukuuta 1977 kuoli seuran entinen sihteeri filosofian liseniaatti Simo Hämäläinen. Liseniaatti Hämäläinen oli suomalaisen slangintutkimuksen pioneeri: hänen yli 300-sivuinen teoksensa »Suomalainen sotilaslangi», joka ilmestyi v. 1963, on yhä laajin ja perusteellisin slangintutkimuksen alalta suomeksi ilmestynyt julkaisu. Simo Hämäläisellä oli suuret ansiot myös kansanperinteen ja kansanmurteiden tallentajana. Jo 18-vuotiaana nuorukaisena hänet palkittiin yli 3 600 muistiinpanoa käsittävästä Pielisjärven sananparsikokoelmasta. Hänen kokoamassaan Nilsin suur-sanastossa on yli 21 000 sanalippua, Rovaniemen sanastossa yli 5 100 lippua ja Suomenlahden eteläpuolella puhutun Tyrön äyrämöismurteen sanastossa n. 12 000 korvaamattoman arvokasta lippua. Yhteensä Simo Hämäläisen sanastajansaa-liina oli n. 43 500 lippua. Liseniaatti Hämäläinen toimi Kotikielen Seuran sihteerinä vuosina 1952—58, ja vuosina 1963—66 hän oli Sanakirjasäätiön joh-

tajana. Seura on esittänyt valittelunsa poismenneen omaisille.

Seuralle läheisiä työaloja edusti myös marraskuussa 1977 kuollut professori Rafael Koskimies, sekä yleisen että kotimaisen kirjallisuustieteen etevä edustaja. Seura on lähettänyt surunvalittelukirjeen vainajan omaisille.

Virittäjän 81. vuosikerrassa (1977) oli XXV + 473 sivua. Lehden päätoimittajana on ollut edelleen professori Tuomo Tuomi ja toimitussihteerinä maisterit Kaino Laaksonen ja Maija Länsimäki. Toimitukseen ovat kuuluneet myös professori Terho Itkonen Kielemme käytäntö -osaston toimittajana ja maisteri Kaisu Jusela kirjallisuuosaston toimittajana. Lehden taloudenhoitajana on ollut maisteri Ritva Liisa Pitkänen apunaan merkonomi Kaarina Elomaa. Lehden toimitusneuvosto on pysynyt entisenä.

Virittäjän talous on huolestuttavan alijäämäinen. Lehden tulot olivat viime vuonna 88 731,24 markkaa, mistä tilauseränsä oli 31 135,05 markkaa ja valtionavustusta 56 450 markkaa. Menot olivat 116 642,35 markkaa, mistä painatus- ja postikuluja oli 98 655,65 markkaa. Alijäämä on 27 911,11 markkaa.

Seuran oma talous on pysynyt vakaana. Valtiolta v. 1976 juhluvuoden julkaisuhankkeisiin saadun 7 000 markan avustuksen on johtokunta päättänyt käyttää siten, että 3 000 markkaa varataan Castrenianumin toimitteita -sarjassa ilmestyvän Alkeisopiston konventin murrenäytekoelman painatuskuluihin ja 4 000 markkaa tutkimusstipendeiksi maisteri Seija Aallolle ja maisteri Ritva Starkille, 2 000 markkaa kummallekin. Seuran muut tulot olivat 2 996,17 markkaa ja menot 2 533,94 markkaa. Tilivuoden ylijäämä on siis 462,23 markkaa.

Helsingissä 14. maaliskuuta 1978

Tapani Lehtinen

Kotikielen Seuran sihteeri

Suomen kielitieteellisen yhdistyksen 1. toimintavuosi

Suomen kielitieteellisen yhdistyksen vuosikokous pidettiin Joensuussa kielitieteen päivien yhteydessä 18. 2. 1978. Yhdistyksen puheenjohtajaksi valittiin edelleen prof. Kalevi Wiik ja sihteeriksi fil. kand. Kaisa Häkkinen. Johtokuntaan valittiin seuraavat henkilöt:

Varsinaiset jäsenet

Apul.prof. Ossi Ihalainen

Dos. Esa Itkonen

Dos. Fred Karlsson

Apul.prof. Pentti Leino

Prof. Lauri Lindgren

Lis. Valma Yli-Vakkuri

Varajäsenet

Apul.prof. Pekka Hirvonen

Dos. Orvokki Heinämäki

Apul.prof. Mirja Saari

Prof. Mikko Korhonen

Lis. Jarmo Korhonen

Prof. Heikki Paunonen

Yhdistykseen liittyi sen ensimmäisenä toimivuotena 172 jäsentä. Jäsenmaksu on edelleen 25 mk muilta ja 15 mk opiskelijajäseniltä. Maksu sisältää myös yhdistyksen julkaisut, joita pyritään yhdistämään vähintään yksi joka vuosi. Toistaiseksi on ilmestynyt yksi moniste (loppuunmyyty), joka sisältää Lammin seminaarissa 22.—23. 9. 1978 pidetyt esitelmät. Tämä on toimitettu kaikille v. 1977 jäsenmaksunsa maksaneille.

Julkaisu toiminnan ohella yhdistys pyrkii järjestämään eri yliopistoissa esitelmätilaisuuksia noin kerran kuussa. Suunnitellaan on myös teemaseminaari Lammilla joko loppukeväästä tai alkusyksystä.

Yhdistykseen voi liittyä ilmoittamalla nimensä ja osoitteensa sihteerille: Fil. kand. Kaisa Häkkinen, Henrikinkatu 3, 20500 Turku 50, puh. 921-335 599/355.

Kaisa Häkkinen